

Μακεδονικά

Τόμ. 27, Αρ. 1 (1989)

Η φιλόπτωχος αδελφότης ανδρών Θεσσαλονίκης

Κωνσταντίνος Α. Βαβούσκος

doi: [10.12681/makedonika.90](https://doi.org/10.12681/makedonika.90)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαβούσκος Κ. Α. (1989). Η φιλόπτωχος αδελφότης ανδρών Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 27(1), 11-18.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.90>

Η ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἀνδρῶν Θεσσαλονίκης ἐορτάζει τὴν 117ην ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεώς της καὶ τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ της Συμβουλίου ἠθέλησαν νὰ προσδώσουν πανηγυρικὸν χαρακτήρα εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῆς ἐπετείου ταύτης μὲ τελετὴν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέχομεν ὅλοι ἡμεῖς σήμερον. Ὁ ἐορτασμὸς αὐτὸς εἶναι συγχρόνως καὶ ἀπότισις τιμῆς εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀειμνήστων ἰδρυτῶν της, διότι αὐτοὶ ἀνέλαβον εἰς δυσκόλους διὰ τὸ Ἔθνος περιστάσεις τὴν εὐθύνην τῆς διατηρήσεως καὶ συντηρήσεως τῶν θεσμῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία δὲν ἦτο καὶ μικρά. Πράγματι, ἡ πρωτοβουλία τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἀδελφότητος ὑπῆρξεν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς προσφορά εἰς τὸ Ἔθνος, ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, θὰ ἐλάμβανεν ἀγωνιστικὴν μορφήν καὶ θὰ συνεπήγετο ὅλους τοὺς γνωστοὺς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κινδύνους. Τὸ ὅτι ἐν γνώσει τούτου οἱ ἀείμνηστοὶ ἰδρυταὶ τῆς Ἀδελφότητος δὲν ὀρρώδησαν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ των, ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς μὲν τιμὴν, δι' ἡμᾶς δὲ ὑπόδειγμα περισκένεως ἐθνικῆς, καὶ σήμερον εἰσέτι, διότι ἡ Μακεδονία μας, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἠθέλησαν νὰ ὑπηρετήσουν, ἔχει πάντοτε τὴν ἀνάγκην τῆς φροντίδος ὄλων μας.

Ἦτο ἡ 5η Δεκεμβρίου 1871, κατὰ τὴν ὁποίαν ἑκατὸν πενήκοντα Θεσσαλονικεῖς συνήλθον εἰς οἰκίαν τῆς πόλεως διὰ νὰ ἰδρῦσουν τὴν Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα Ἀνδρῶν Θεσσαλονίκης. Πρόκειται περὶ τῆς Α' Γενικῆς Συνελεύσεως, τὰ πρακτικὰ τῆς ὁποίας φέρουν τὸν βιβλικὸν τίτλον «ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἦδη ἐκ τοῦ τίτλου τούτου, θαυμασίως ὡς πρὸς τὴν ἐμπνευσιν χρησιμοποίησεὶς του ὡς τίτλου τῶν πρώτων πρακτικῶν τῆς Ἀδελφότητος, καταφαίνεται τὸ αἰσθημα μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Θεσσαλονικεῖς αὐτοὶ προσήλθον εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν πρὸς ἰδρῦσιν τῆς Ἀδελφότητος, ἡ ὁποία θὰ στηρίζεται πλέον εἰς τὴν ἀλληλέγγυον καὶ ἀνιδιοτελεῆ συμπαράστασιν ὄλων τῶν μελῶν. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ τίτλου τούτου προκαλεῖ συγκίνησιν. Τὸ πρῶτον πρακτικὸν οὕτω πως τιτλοφορηθὲν περιέχει τὰ τῆς ἰδρυτικῆς πράξεως καὶ δι' ὡς ἐξῆς: «Τὸ πρῶτον σήμερον ἅπαντες συνήλθομεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Ν. Γ. Χρυσοπούλου πρὸς σύστασιν Ἀδελφότητος σκοπὸν ἔχουσης τὴν ὑποστήριξιν ἐνδεῶν καὶ ἀπόρων μελῶν τῆς Ἀδελφότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐξελέξαμεν σήμερον ἐξαμελῆ ἐπιτροπὴν τοὺς κ. Δ. Κατζάλην, Δ. Σιμωνίδην, Στ. Μηχαηλίδην, Ν. Χρυσόπουλον, Ἀν. Βερ-

γάδην και Θ. Γεωργιάδην πρὸς σύνταξιν τοῦ κανονισμοῦ».

Ὁ Κανονισμὸς συνετάγη και ἐνεκρίθη εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν τὴν 19.12.1871. Κατ' αὐτὴν ἐξελέγη ἡ πρώτη Διοικουσα Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Μιχ. Παπαδοπούλου, Β. Παπάζογλου, Δ. Κατζάλη, Στ. Μιχαηλίδου, Ν. Χρυσοπούλου και Α. Βεργάδη. Ὅπως καταφαίνεται ἐκ τῶν ἡμερομηνιῶν τῆς Α' και Β' Γενικῆς Συνελεύσεως οἱ ἴδρυται ἐνεργοῦν ταχέως και αὐτὸ θὰ φανῆ ἐκ τῆς ἡμερομηνίας συγκλήσεως τῆς Γ' Γενικῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία συνεκλήθη μετὰ μίαν ἐβδομάδα, τὴν 26.12.1871, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξελέγη και Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος ἐκ δέκα μελῶν.

Ἀπὸ τὰς πρώτας ἡδὴ ἡμέρας τῆς ἰδρύσεως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφέντων δωρητῶν και συνδρομητῶν τῆς Ἀδελφότητος ἀνῆλθεν εἰς διακοσίους ἐξήκοντα πέντε.

Τὸν Φεβρουάριον 1873 ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ψηφίζει (νέον) Κανονισμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις Ὁρφανοτροφείου ἰδία πρὸς περίθαλψιν τῶν ὀρφανῶν τῶν πιπτόντων ἀγωνιστῶν τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν Μακεδονίᾳ (ὅπερ ἴδρυσε τελικῶς τὸ 1886 ὁ Ἰωάννης Παπάφης).

Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν τῆς Ἀδελφότητος προκύπτει και τὸ ἐπιτελεσθῆν ἔργον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς λειτουργίας της. Τοῦτο συνίστατο εἰς ἐν-ἰσχύσει εἰς ἀπόρων φυλακισμένων και ἄσθενῶν. Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἀδελφότητος: «Τὰ κατὰ ἔτος δαπανώμενα ποσὰ διὰ βοηθήματα εἰς τοὺς προσφεύγοντας δι' αἰτήσεων και κατὰ τὰς ἑορτὰς Χριστουγέννων και Πάσχα διὰ τῶν ἐνοριῶν, δι' ἰατροφαρμακευτικὴν περίθαλψιν, διὰ καύσιμον ὕλην, δι' ἐνίσχυσιν φυλακισμένων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς και θρησκείας, ἀνῆρχοντο ἐν συν-ὄλῳ εἰς λίρας Τουρκίας 700. Καὶ πρόκειται περὶ λιρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ μηνιαῖος μισθὸς τῶν 3 λιρῶν ἐθεωρεῖτο ἱκανοποιητικὸς, ἀφοῦ συνετηρεῖτο δι' αὐτοῦ ὀλόκληρος οἰκογένεια. Δυνάμεθα ὁθεν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ Ἀδελφότης πρώτη καθιέρωσε τὸν θεσμὸν τῆς κοινωνικῆς προνοίας εἰς τοιαύτην ἔκτασιν, δεδομένου ὅτι, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν εἶχε καθιερωθῆ ἀκόμη τοιοῦτος θεσμὸς. Δὲν γεννᾶται βεβαίως λόγος περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία οὔτε τοὺς ὁμοεθνεῖς ἀπόρους της διενόηθη κἄν νὰ περιθάλψῃ καθ' οἰονδήποτε τρόπον» (Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Θεσσαλονίκης 1871-1971, Δεκ. 1971, σελ. 9-10). Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Ἀδελφότητος δύναται νὰ ἐκτιμηθῆ εἰς τὴν ἀκριβῆ του ἐθνικῆν ἔκτασιν, ἀν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τὸ κρίσιμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὸ Ἔθνος, τὸ ὁποῖον και ἐπέβαλεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἰδρυτῶν τὴν σκέψιν ἰδρύσεως τῆς Ἀδελφότητος. Πράγματι, τὴν 10ην Μαρτίου 1870 ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου

ἡ Τουρκία ἀνεγνώριζε βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦ Δουνάβεως. Τὸ φερμάνιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον παραθέτει ὁ Victor Bérard (La Turquie et l'Hellenisme Contemporain, β' ἔκδ. 1896, σελ. 184-187) διὰ τὰ ἀπαλλάξει, ὡς γράφει, τοὺς ἐπιγενομένους ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη πρὸς ἀνεύρεσίν του, ἔκρουσε τὸν κώδωνα κινδύνου διὰ τὸ Ἔθνος, διότι ἡ δι' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσα Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἤρχισε τὰς προσπαθείας τῆς διὰ μεθόδων οὐχὶ ὀρθοδόξων (αὐτὸς οὗτος ἄλλωστε ὁ τρόπος ἰδρύσεώς της, κάθε ἄλλο παρά ὀρθόδοξος ἦτο, ἀφοῦ ἐγένετο οὐχὶ διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ τόμου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου) πρὸς ἐπέκτασιν τῆς πρὸς νότον, δηλ. πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁμοῦ προέκλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἑλληνικῆς συνειδήσεως ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἀνεξαρτήτως γλωσσικοῦ ἰδιώματος, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν νὰ ὀργανώνωνται πρὸς διαφύλαξιν τῶν «ἀπαραγράπτων ἔθνικῶν δικαίων». Οἱ ὁμιλοῦντες τὸ σλαβικὸν ἢ βλαχικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἀκραιφνοῦς ἑλληνικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, εἰς τὴν πρώτην ἀγωνιστικὴν γραμμὴν δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐξαρχικῶν «γραικομένων» (ἑλληνομανεῖς) καὶ κατ' αὐτῶν κυρίως οὗτοι ἐστράφησαν μὲ ἀποτελεσματὰ νὰ ἀρτίσῃ ἔκτοτε ὁ λεγόμενος Μακεδονικὸς Ἀγὼν, ὁ ὁποῖος πράγματι ἤρχισε τὴν ἐπομένην τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ οὐχὶ τὸ 1904, ἦτοι τριάκοντα τέσσαρα ἔτη ἀργότερον, ὡς ἀνιστορήτως, δυστυχῶς, καὶ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς, ἐγένετο προσπάθεια νὰ τοισθῇ, πρὸς ἔξαρσιν προφανῶς, καλῆ τῆ πίστει, τῆς συμβολῆς τῶν νοτιῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ἀγῶνα, οἱ ὅποιοι ὁμοῦ ἤρχισαν μόλις ἀπὸ τὸ 1904, ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου Μελά, μὲ πολὺν πατριωτισμὸν βεβαίως, νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Μακεδονίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ ἤδη ἀπὸ μακροῦ μαχομένων δι' ἰδίων μέσων γηγενῶν Μακεδονομάχων μας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ὀρθόδοξοι διηρέθησαν εἰς πατριαρχικοὺς καὶ ἐξαρχικοὺς καὶ εἶναι ἔκτος πάσης συζητήσεως τὸ γεγονός ὅτι οἱ πατριαρχικοὶ ἀνεξαρτήτως γλώσσης ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν τὸν σύγχρονον Μακεδονικὸν Ἑλληνισμόν.

Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὑπερασπίσεως «τῶν ἀπαραγράπτων ἔθνικῶν δικαίων» ἰδρύθη ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἀνδρῶν Θεσσαλονίκης, ὡς θὰ φανῇ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὰ διάφορα περιστατικά τῆς δράσεώς της. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Θεσσαλονικὴ περιορίζετο ἐντὸς τῶν τειχῶν. Ἐκτὸς τῶν τειχῶν πρὸς Α, ἔνθα σήμερον τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ δὸς Δεσπεραί, οἱ Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἔθαπτον ἀτάκτως ἀπὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων τοὺς νεκροὺς τῶν. Σῴζεται, ἐπειδὴ ἐκνήρυχθη διατηρητέον μνημεῖον, πρὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ

Πανεπιστημίου μας θολωτὸς τάφος, ἀνεκαλύφθησαν δὲ ἐξ ἄλλου καὶ τάφοι τοῦ Ἡ' αἰῶνος εἰς τὴν ὁδὸν Δεσπεραί. Ἐκεῖ ἄλλωστε ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των καὶ οἱ Ἰσραηλῖται (ἐνθυμούμεθα ὅλοι τὰ ἐβραϊκὰ μνήματα μέχρι τὸ 1950 περίπου, τὰ ὅποια ἀηλλοτριώθησαν διὰ τὰ κτισθῆ ἡ σημερινὴ Πανεπιστημιούπολις).

Ἡ νεοπαγῆς καὶ ὀλιγάριθμος τότε Βουλγαρικὴ Κοινότης Θεσσαλονίκης προέβαλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης, ὑπὸ τὴν προστασίαν μάλιστα τῆς Ὄθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐφήρμοξε τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε» ὑποστηρίζουσα τοὺς ὀλιγαρίθμους ἐναντίον τῶν πολυαρίθμων διὰ τὰ μειώση τὴν ἐπιρροὴν τῶν τελευταίων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Κοινότης Θεσσαλονίκης, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, δὲν εἶχε τότε τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἰδρύσεως νεκροταφείου, οὔτε εἶχεν ἄνδρας διαθέτοντας σχετικὸν κύρος καὶ ἐπιρροὴν παρὰ τῇ Ὄθωμανικῇ Κυβερνήσει, διὰ τὰ ἐπιτύχη σχετικῶν κονδύλιον.

Τὸ 1874 ὁ μετατεθεὶς ἐκ Βάρνης εἰς Θεσσαλονικὴν μητροπολίτης Ἰωακείμ, ὁ κατόπιν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' ὁ Μεγαλοπρεπῆς, διὰ τὰ ἀποφυγῆ τὸν κίνδυνον ὅπως ἡ ἔκτασις αὐτῆ περιέλθῃ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Κοινότητα, ἡ ὁποία ἐνισχύετο ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα Ἄνδρῶν Θεσσαλονίκης πρῶτον μὲν διότι αὐτὴ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ οἰκονομικὸν βῆρος, δεύτερον δὲ διότι αὐτὴ διέθετεν ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σεβαστοὶ παρὰ τοῖς Ὄθωμανοῖς, ὡς ἦσαν ὁ Περικλῆς Χατζηλαζάρου, Πρόξενος τότε τῶν ΗΠΑ, ὁ ὁποῖος εἶχε διατελέσει καὶ Πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἄββοτ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἄγγλοι ὑπήκοοι. Ἐξ αὐτῶν ὁ Χαρέτος (Ἄββοτ), ὁ ὁποῖος ἦτο Πρόξενος τῆς Γερμανίας, ὀλίγον ἀργότερον (τὸ 1876) ἐσφαγιάσθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου κατὰ τὴν γνωστὴν σφαγὴν τῶν Προξένων Θεσσαλονίκης.

Ἴδου πῶς περιγράφει ὁ Ν. Κ. Χριστοδούλου (Περὶ ἀγιάσματος τοῦ Ἁγίου Παύλου):

«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης Θεσσαλονίκης ἐπέτυχε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἄδειαν ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως μονίμων νεκροταφείων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης ἀνέθηκεν ἀπὸ τοῦ 1874 εἰς τὴν Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα τὴν φροντίδα ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως νεκροταφείων εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως διὰ δὲ τῆς συμβάσεως μεταξὺ τῆς Κοινότητος καὶ τῆς Ἀδελφότητος τῆς 26.4.1875 ἐξεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς Κοινότητος εἰς τὴν Ἀδελφότητα τὰ δικαιώματα τῆς πρώτης ἐφ' ὅλου τοῦ ἐκτὸς τῶν ἀνατολικῶν τειχῶν χώρου συμπεριλαμβανομένης τῆς περιοχῆς τῶν λα-

τομείων, τοῦ ἀγιάσματος τοῦ Ἀγίου Παύλου καὶ τοῦ Κεδρηνοῦ λόφου, ἦτοι τοῦ χώρου ἐκεῖνου ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐθάπτοντο οἱ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων νεκροί. Ὡς πρῶτον μέλημα τῆς Ἀδελφότητος ὑπῆρξεν ἡ περίφραξις τοῦ ἀπαραιτήτου χώρου διὰ τὴν ἐγκατάστασιν νεκροταφείου. Δυστυχῶς αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἐπέτρεπον τοιοῦτον περιτείχισμα, μετὰ μεγάλης δὲ δυσκολίας κατωρθώθη τότε ἡ περίφραξις μέρους μόνον τῆς ὄλης περιοχῆς, ὅπου ἰδρύθη τὸ νεκροταφεῖον τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ ἀνηγέρθη ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος ὁ ὁμώνυμος «νάος».

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδαπανήθησαν μεγάλα ποσὰ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος, συνέβαλον δὲ μὲ σεβαστὰ ποσὰ οἱ Θεσσαλονικεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐν γένει διασποράς. Ἀκριβέστερον ἢ Ἀδελφότης ἐδαπάνησε κεφάλαιον 500 λιρῶν καὶ οἱ ὁμογενεῖς κεφάλαιον 240 λιρῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν ὁμογενῶν μνημονεύονται εἰς τὴν πανηγυρικὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀδελφότητος ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι αὐτῆς (1871-1971).

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἴδρυσιν τοῦ νεκροταφείου Εὐαγγελιστρίας μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ, ἡ Ἀδελφότης ἐπελήφθη τῆς ἰδρύσεως νεκροταφείου καὶ εἰς τὸν δυτικὸν χῶρον ἐκτὸς τῶν τειχῶν (πρόκειται περὶ τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς). Πράγματι, τὸ 1886 ἀνετέθη εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Ἰ. Τσιμάνην ἡ ἐκπόνησις μελέτης καὶ ἡ καταμέτρησης τοῦ χώρου. Οἱ εὐάριθμοι Βούλγαροι τῆς περιοχῆς ἀντέδρασαν ὑποστηρίζοντες ὑπὸ τῶν Καθολικῶν, τελικῶς ὅμως, τὸ 1892, δηλ. μετὰ ἑξαετείς ἀγῶνας, ἡ Ἀδελφότης κατῴρθωσε νὰ τῆς ἐπιδικασθῇ ὁ χῶρος. Ἡκολούθησε νέα περίοδος πενταετῶν ἀγῶνων διὰ τὴν λήψιν τῆς ἀδειας (Ἰστέλάμι) μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί, τέλος, τὸ 1897 ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ναοῦ. Μετὰ τριετίαν, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1900, ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἀθανασίου μὲ πᾶσαν μεγαλοπρέπειαν. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ὁ πανηγυρικὸς ἐξεφωνήθη ὑπὸ Πέτρου Παπαγεωργίου, τοῦ διασήμου αὐτοῦ Ἑλληνοῦ ἐπιστήμονος ἐκ Κρουσόβου Μοναστηρίου, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε, μὲ ἀνευρεθέντα ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα ἐπὶ σαρκοφάγων εἰς ἀμφοτέρα τὰ νεκροταφεῖα, τὸ ἀδιάψευστον γεγονός ὅτι οἱ χῶροι τῶν ἰδρυθέντων νεκροταφείων ἐχρησίμευον ἀπὸ αἰῶνων ὡς τάφοι φέροντες τὴν σφραγίδα τῆς ἱερότητος. Ἡ λαμπρότης τῶν ἐγκαινίων ἐνὸς νεκροταφείου δὲν ἦχε μακαβρίως, διὰ τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης δὲν εἶχον ἄλλας εὐκαιρίας ἐπιδείξεως ἔθνικοῦ φρονήματος. Τελεταὶ ὡς ἡ ἀνωτέρω ἦσαν αἱ μόναι ἐπιτρεπταὶ καὶ κατ' αὐτὰς ἐπρογραμματίζοντο ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι κανονικῶς θὰ ἐλάμβανον χώραν εἰς ἐλευθέρως ἐορταζομένας ἔθνικὰς ἐπε-

τείους. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε τὸν πανηγυρικὸν ἐξεφώνουν ἄνδρες ἐπιφανεῖς, ὡς ὁ ἀναφερθεὶς Πέτρος Παπαγεωργίου (1859-1914) ἐκ Κρουσόβου Μοναστηρίου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη διατελέσει καθηγητὴς εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα Φιλιππουπόλεως (1884-1888) καὶ γυμνασιάρχης εἰς τὰς Σέρρας (μέχρι τὸ 1894) καὶ τὴν Μυτιλήνην (μέχρι τὸ 1899). Ἀργότερον διαρίσθη ἀριστίνδην τακτικὸς καθηγητὴς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, συγχρόνως δὲ καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. Ὑπῆρξεν ἀρχαιολόγος, παλαιογράφος, ἱστορικὸς, ἐπιγραφικὸς, κριτικὸς καὶ ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων. Χαίρω διότι ἐπὶ τῇ σημερινῇ 117ῃ ἐπετείῳ τῆς Ἀδελφότητος ἔλαχεν εἰς ἐμὲ ἐκ Κρουσόβου Μοναστηρίου ὡσαύτως καταγόμενον, ἢ τιμὴ νὰ ἐκφωνήσω τὸν πανηγυρικὸν αὐτῆς ὑπὸ εὐτυχῶς ὄλως διαφορετικὰς συνθήκας.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως τί γράφει ἡ πανηγυρικὴ ἔκδοσις τῆς 100ετηρίδος τῆς Ἀδελφότητος (ἐνθ. ἀν., σελ. 14).

«Ἡ Ἀδελφότης εἰς τὰς προσπάθειάς της ταύτας ἀντεμετώπιζε πλείστας ὄσας ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι εὐλόγως θὰ ἀπεκαρδίωνον ἴσως καὶ συγκεκοτημένας ἀκόμη ὑπηρεσίας ὀργανωμένου κράτους. Καὶ ὅμως οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, ποῦ κατὰ διαστήματα ἐπωμίζοντο τὰς εὐθύνas τῆς λειτουργίας τῆς Ἀδελφότητος, ἐπέτυχον νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν ἀποστολήν των καὶ νὰ φανῶσιν ἀξιοὶ τῶν περιστάσεων. Πότε δὲ ὄλα αὐτά; Τότε ποῦ τὸ κράτος τοῦ δυνάστου ἠτένιζε πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ πᾶν αἴτημα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ μὲ συστηματικὴν καχυποψίαν καὶ προέβαλλε πλείστας ὄσας δυσχερείas, αἱ ὁποῖαι ἦτο δυνατόν νὰ ἀποθαρρύνουν καὶ τὸν πλέον ἐπίμονον ἀγωνιστήν».

Ἡ περὶ τὴν ἀνέγερσιν ἱερῶν ναῶν δραστηριότης τῆς Ἀδελφότητος ἐπιστεγάζεται τὸ 1922 μὲ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὰ ὁποῖα ἐτελέσθησαν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου. Ὁ ναὸς ἀνηγέρθη ἐκεῖ ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατέφυγε καὶ ὅπου καὶ τὸ ἅγισμα αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ παλαιότεροι Θεσσαλονικεῖς προσήρχοντο εἰς προσκύνημα καθ' ἐκάστην Δευτέραν.

Ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἀνδρῶν Θεσσαλονίκης δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ἤδη ἐκτεθεῖσαν δραστηριότητα. Χάρις εἰς τοὺς οικονομικοὺς πόρους, τοὺς ὁποῖους διέθετε, προσέτρεξεν ἀρωγὸς εἰς διάφορα ἄλλα εὐαγῆ ἱδρύματα καὶ εἰς δεινοπαθοῦντας ὁμοεθνεῖς καὶ ἐκτὸς εἰσέτι Τουρκίας εὐρισκομένους. Τοιοῦτοτρόπως ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν της καὶ κατέστη ἐθνικὸν ἱδρυμα ἀλληλεγγύης. Πράγματι, πρόεβη, μεταξὺ ἄλλων, καὶ εἰς τὰς ἐξῆς πράξεις:

α) Τὸ 1889 ἐδάνεισεν εἰς τὴν Ἐφορείαν Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων Θεσσαλονίκης διακοσίας πενήτηνκα λίρας, αἱ ὁποῖαι τελικῶς ἐχαρίσθησαν ὑπ' αὐτῆς τὸ 1912.

β) Τὸ 1907 προσέφερεν ἑκατὸν λίρας διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Κεντρικῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία σώζεται εἰς τὴν δδὸν Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, καὶ ὀγδοήκοντα λίρας διὰ τὴν Σχολὴν Ἀναλήψεως.

γ) Τὸ 1890 προσέφερε διακόσια πενήτηνκα χρυσᾶ φράγκα διὰ τοὺς ἐκ πυρκαϊᾶς παθόντας συμπολίτας Θεσσαλονικεῖς.

δ) Τὸ 1893 ἀπέστειλεν ἑκατὸν χρυσᾶ φράγκα εἰς τοὺς σεισμοπλήκτους τῆς Ζακύνθου, καί,

ε) Τὸ 1907 προσέφερε διακοσίας λίρας ὑπὲρ τοῦ Θεαγενείου Νοσοκομείου καὶ κατέβαλεν ἄλλεπαλλήλους συνδρομὰς διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ.

Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ ἴδρυσις τῆς Φιλότητος Ἀδελφότητος Ἀνδρῶν ἔλαβε χώραν εἰς κρίσιμον διὰ τὸ Ἔθνος ἐποχὴν. Εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισεν οὐσιαστικῶς ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀπαραγράπτων ἐθνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ. Ἦτο ἐπόμενον λοιπὸν νὰ ἀναμιχθῆ καὶ ἡ Ἀδελφότης αὕτη εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διέθετε καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους προσεφέρθη νὰ ὑπηρετήσῃ. Ἀντὶ νὰ ἐξιστορήσῃ ἐγὼ αὐτὸς τὴν δρᾶσιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, προτιμῶ νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ μνημονευθὲν ἱστορικόν της, τοῦ ὁποίου περιεκτικώτατον ἀπόσπασμα (σελ. 19) παραθέτω, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Φιλότητος Ἀδελφότης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν αὐτὸν συναγερμὸν. Οὕτω κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος προσφέρει διὰ τοῦ δημιουργημένου δικτύου της (ὡς δίκτυον τῆς Ἀδελφότητος χαρακτηρίζεται τὸ ἐξ ἀρχῆς δημιουργηθὲν σύστημα προνοίας, ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως καὶ χορηγίας βοηθημάτων διὰ τῶν ἐνοριῶν τῆς πόλεως) ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας δι' ὄλων περίπου τῶν μελῶν της. Διὰ τοῦ δικτύου τῆς Ἀδελφότητος δίδονται πληροφορίαι, μεταβιβάζονται ἐντολαί, συνοδεύονται ὄπλα, πυρομαχικά καὶ ἀγανισταὶ μέχρι τῶν ἀσφαλῶν σημείων προορισμοῦ αὐτῶν. Ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀνιδιοτελῶς προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των: ἱατροί, φαρμακοποιοί, καθηγηταί, διδάσκαλοι, ἱερεῖς, ἱεροψάλται, ἔμποροι, ἐπαγγελματίαι κλπ., οἵτινες πολλάκις ἀντιμετωπίζουν πολλοὺς σοβαροὺς κινδύνους ἐκ δύο πλευρῶν: ἐκ μέρους τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου καὶ ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν».

Σήμερον ἡ Ἀδελφότης δὲν ἀντιμετωπίζει προβλήματα, ὡς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀντεμετώπισαν οἱ ἀείμνηστοι ἱδρυταὶ της. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν

παύει νά εἶναι σεβαστὸν ἴδρυμα, κοσμούμενον διὰ τῆς ἱστορικῆς του δράσεως, καὶ συνεχίζον αὐτὴν ἐπὶ τῆς καταστατικῆς του βάσεως. Ἐξακολουθεῖ νά διαθέτῃ περιουσιακὰ στοιχεῖα καὶ ἐξακολουθεῖ νά προσφέρῃ ὑπηρεσίας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δυνατοτήτων του. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἐξακολουθεῖ νά ἐλκύῃ διακεκριμένους συμπολίτας εἰς τὸ Διοικητικόν του Συμβούλιον, δεῖγμα καὶ αὐτὸ τῆς ὑγιούς ὑπάρξεώς του.

Εὐχομαι νά δυνηθῇ νά συνεχίσῃ τὴν δρᾶσιν του ἐπ' ἄπειρον διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου, καὶ ὡς ὑπόδειγμα ἀλληλεγγύης καὶ ὑγιούς πατριωτισμοῦ.

KONSTANTINOS A. BABOVSOKOS

SUMMARY

Konstantinos A. Vavouskos, The Charity Men's Fraternity of Thessaloniki.

The Charity Men's Fraternity of Thessaloniki was founded on the 5th December 1871 by 150 persons of Thessaloniki. The minutes of its first general assembly have the biblical title «ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», which defines the future goals. The second general assembly (19.12.1871) approved the statute of the Fraternity and elected the first administrative committee. It is worth noticing that from the first days already the number of the donors and subscribers reached 265.

The Fraternity provided for the establishing of an orphanage for the children of the dead fighters for the national idea in Macedonia, provided relief for the poor prisoners and the ill, independently of their race or religion. Furthermore with the Fraternity's initiative two cemeteries were created on ground, which after hard efforts came into the Greek Community (it was claimed by the Bulgarians) and the founding of the church of Apostle Paul on the lot where he had taken refuge.

Such were the activities of the Fraternity that it rightly became a national institution of solidarity, which during the Macedonian Struggle succeeded in offering invaluable services of providence for the fighter and those suffering. The Fraternity continues its work to this day by whatever means are left.